

РЕЦЕНЗИЯ

върху учебно-педагогическата, научно-изследователската, проектантско-реализаторската и експертната дейност на доц. д-р арх. **АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ СЛАЕВ**, участник в конкурс за заемане на академичната длъжност „ПРОФЕСОР“- Професионално направление: 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, Научна специалност „Териториално и ландшафтно устройство и градоустройство“ към катедра „Архитектура и урбанистика“ при Архитектур-ния факултет на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна, обявен в ДВ, бр. 85 от 28.12.2016 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Член-кореспондент на БАН, проф. д.а.н. арх. **АТАНАС КОВАЧЕВ**, Декан на Архитектурния факултет и Ръководител на катедра „Архитектура и урбанистика“, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Директор на „Институт за интегрирано управление на общините“, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Ръководител на Отдел „Инфраструктурни проекти“, Лесотехнически университет, София.

Рецензията е представена в качеството ми на:

- **член на Научното жури**, назначен със Заповед N 1759 от 21.12.2016 г. на Ректора на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ – проф. д.пс.н. Галя Герчева, на основание на чл. 4, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника към него, и нормативните документи на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“.
- **рецензент** по конкурса с решение на Научното жури от първото му заседание, проведено през 01.2017 г.

Рецензията е разработена в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., с последващи изменения и допълнения), Правилника към него и нормативните документи на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. Конкурсът за академичната длъжност „Професор“ е обявен за нуждите на катедра „Архитектура и Урбанистика“ към Архитектурния факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

По обявения конкурс единствен участник е д-р арх. Александър Слаев - понастоящем „Доцент“ в посочената катедра.

1. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Александър Слаев е роден 25. 04.1960 в Пловдив. През 1987 г. завършва специалност **„Архитектура“** в Архитектурния Факултет на Висшия институт по архитектура и строителство (ВИАС), понастоящем - Университет по архитектура строителство и геодезия (УАСГ), София (Диплома N 000659 от 27.01.1987).

През 1989 г. провежда следдипломна специализация в Отделението за повишаване на квалификацията на кадрите в Университета за национално и световно стопанство (УНСС) и получава квалификация **„Специалист по териториално развитие“** (Диплома N ПКП – 1756 от 22.11.1989). През 1998 г. завършва следдипломни курсове по **„Жилищна политика“** и **„Европейски системи за градско планиране“** в Университета на Нюкасъл, Великобритания.

През 2000 г. защитава дисертация в УНСС, София и получава образователна и научна степен **„Доктор“** (Диплома N 26590 от 03.04.2000) (Регионална икономика). През 2003 г. завършва следдипломен курс по **„Жилищна политика и финансиране“** в „Института за жилищна политика и урбанистично развитие“ в Ротердам (Нидерландия).

Професионалното му развитие е свързано с работата му като: Архитект проектант в ТПО Пловдив (03.1987 – 01.1989); Специалист по разработване на програмни продукти за градоустройство и архитектура в Сдружение „Проектно дело“, филиал Пловдив (01.1989 – 06.1990); Архитект - проектант на жилищни, обществени и производствени сгради в държавна фирма „Прима“ (06.1990 – 06.1992). От 02.1993 до момента е управител и главен проектант на проектантска фирма ЕТ Александър Слаев, а от 07.1996 до момента е водещ проектант на фирма за проектиране и устройствено планиране „Арт - компютър“ ЕООД.

Преподавателската му работа е свързана с три български университета: Хоноруван преподавател по „Териториално устройство“ в УНСС (09.2001-12.2002); Хоноруван преподавател към катедра „Градоустройство“ на УАСГ, София (от 09.2002 до момента), а от 09.2004 до момента е преподавател по „Финансиране на урбанистичното развитие“ в същия университет.

Най дълго професионалната кариера на Александър Слаев е свързана с Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна където е хоноруван преподавател (02.2003 – 03.2004), гост преподавател – Доцент на ВСУ (03.2004 – 07.2007), а от 07.2007 – е „Доцент“ (Диплома на ВАК за научно звание N 24414 от 22.06.2007).

Като преподавател във ВСУ „Черноризец Храбър“ е преподавал в чуждестранни университети, с които ВСУ има договори - в периода 2007-2009 преподава в университета Юнион, Белград, където чете лекции и извежда упражнения по „Жилищни сгради и групи“ и „Многофамилни жилищни сгради и комплекси“, а през май 2010 г. в Университет по архитектура на Венеция извежда курс лекции по „Жилищни форми, модели на урбанистично развитие и проблеми на градската устойчивост“.

2. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ПРЕДСТАВЕНИТЕ МАТЕРИАЛИ

В конкурса за заемане на **академичната длъжност „Професор“** доц. д-р арх. Александър Слаев представя научна и проектантска продукция **след получаване на научното звание „Доцент“** през **2007 г.** по действалия тогава Закон за научните степени и научните звания (ЗНСНЗ). Предложените за рецензиране **материали** отговарят на профила на катедра „Архитектура и Урбанистика“ във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ и учебните дисциплини преподавани от доц. д-р арх. Александър Слаев.

Разработените трудове представят автора като изследовател. Те са свидетелство за познаване на теорията и практиката в изследваната област. В тях той показва способност да анализира проблеми, да прави обобщения и изводи с научни и научно-приложни приноси.

3. УЧЕБНО-ПРЕПОДАВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

(извеждане на учебни занятия, работа със студенти и докторанти)

Учебната заетост на доц. д-р арх. Александър Слаев (лекционни курсове и упражнения, ръководство на дипломанти и докторанти) отговаря напълно, по мнение на рецензента, на изискванията за участие в конкурс за заемане на **академичната длъжност „Професор“**.

Преподавателската му дейност във ВСУ „Черноризец Храбър“ е свързана с преподаване на широка палитра от дисциплини: **Териториално устройство** (от 2014 до момента); **Градска икономика** (от 2016 до момента); **Жилищни сгради и групи** (от 2003 до момента); **Многофамилни жилищни сгради и комплекси** (от 2004 до момента); **Специализиран курс по жилищни сгради, Преддипломен проект I и Преддипломен проект II** (и трите дисциплини от 2006 до момента).

В различни периоди е преподавал и други дисциплини: **Съвременни методи за проектиране – AutoCAD и Автоматизирани системи за проектиране ArchiCAD** (от 2004 - 2006), **Пазарни отношения и градска икономика** (от 2009 - 2012), **Урбанистичен анализ и синтез** (от 2012 - 2015). Всички курсове имат хорариум от 30 часа лекции и 60-90 часа упражнения. За последната приключила 2015-2016 учебна година той има 330 ч. натовареност (240 ч. лекции и 90 ч. упражнения), а за настоящата 2016-2017 учебна година - 285 ч. (240 ч. лекции и 45 ч. упражнения), които пиррованни в упражнения са почти два пъти повече.

Доц. д-р арх. Александър Слаев има активна дейност като ръководител на дипломанти в катедра „Архитектура и Урбанистика“ в Архитектурния факултет – **за последните 10 години е ръководител на 105 дипломанти**. Член е на държавни изпитни комисии за приемане на дипломни работи по специалностите „Архитектура“ и „Дизайн“. Той има участие в **обучението на докторанти** за полу-чаване на образователна и научна степен „Доктор“, която е трета степен на обучение след „Бакалавър“ и „Магистър“, съгласно нормативните документи в България на съвременния етап. Има **един защитил докторант (д-р арх. Пламен Петров)** и понастоящем е ръководител на **един редовен чуждестранен докто-рант (арх. Гюлхис Дуйгун от Турция)**. Като член на катедра „Архитектура и Урбанистика“ той оказва методична помощ и организационно ръководство на докторанти от катедрата.

Участва в изпитни комисии за заемане на академични длъжности (една процедура за заемане на длъжност „Професор“ в УАСГ през 2015 г.) и за провеждане на докторантски изпити. Разработва рецензии за зачисляване на български и чуждестранни докторанти, член е с рецензии и становища в различни Научни журита по ЗРАСРБ: общо седем журирования за присъждане на степен „Доктор“.

4. НАУЧНА И НАУЧНО-ПРИЛОЖНА ДЕЙНОСТ

В материалите за конкурса кандидатът е предложил списъци на цялостната си научна и проектантска продукция. Рецензентът отделя тази част от научното и проектантско творчество на Александър Слаев разработено след хабилитирането му и получаване на званието „Доцент“, т. е. **след 22.06.2007 г.**

В списъка на научните публикации за обявения конкурс кандидатът скромно е посочил само 12 труда – 2 книги (една от тях на английски език) и 10

статии (8 от които на английски език) в чуждестранни и български издания, пряко свързани с научната специалност на конкурса – **„Териториално и ландшафтно устройство и градоустройство“**. Рецензентът обаче смята, че трябва да бъде включена и научната продукция на кандидата отнасяща се и към научната специалност **„Сгради, конструкции, съоръжения и детайли“**, защото и двете специалности се в професионално направление **5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“**.

От посочените 12 броя книги и статии за участие в конкурса отнесени към научната специалност **„Териториално и ландшафтно устройство и градоустройство“** рецензентът изключва публикации **№ 2, № 3, № 4 и № 7** (всичките на английски език), защото са разработени в съавторство.

В систематизиран вид научната продукция на кандидата след 2007 г., когато става „Доцент“, може да бъде представена в следния обобщен вид:

- Университетски учебници, монографии и сборници – **5 бр.**;
- Публикации и статии в чуждестранни и български реферирани, научни и професионални издания и сборници – **28 бр. (от тях 19 на английски)**;
- Доклади пред конгреси и конференции в чужбина – **5 бр. (всичките на английски език)**;
- Доклади и конференции в България – **8 бр.**;
- Участие в проекти по европейски програми и други изследователски проекти – **2 бр.**

Монографията **„Икономикс на урбанистичното развитие“ (2012)** е първа от двете части на изследване на същността и характера на урбанистичните процеси в рамките на пазарното общество, както и възможностите на централизираното управление на урбанистичните структури в системата на свободен пазар.

„Развитие на зоните за отдих и туризъм: Грандиозният провал на българското регионално и устройствено планиране“ (2009) е статия, публикувана в „Арх & Арт“ и изследва ефективността на българското устройствено планиране през последното десетилетие на XX век и първото десетилетие на XXI век в областта на зоните за отдих и туризъм. Проучването стига до извода, че по отношение на икономическите цели е бил постигнат положителен краткосрочен, но отрицателен дългосрочен ефект; по отношение на диверсификацията на туристическия продукт и развитието на алтернативен и

еко-туризъм са постигнати твърде скромни резултати, а по отношение на опазването на природното наследство – главните проблеми свързани с баланса между „консумираната“ природа и социално икономическия резултат не е бил правилно формулиран.

Статията **„Планиране в условията на пазара: Успехът на Българското планиране в сферата на туризма през преходния период“/“Planning in Market conditions: The performance of Bulgarian tourism planning during postsocialist transformation“ (2012)** е публикувана в Journal of architectural and planning Research в съавторство с Дж. Андерсън и С. Хърт и оценява ефективността на българското устройствено планиране в сектора на туризма по време на прехода на страната от планова икономика към пазарно общество.

Няколко значими в научно отношение статии публикува Александър Слаев през последните 1-2 години.

С ред тях се открояват: **Статията „Отношението между планирането и пазара от гледна точка на теорията за правата на собственост: Анализ на пазарните разходи“/“The relationship between planning and the market from the perspective of property rights theory: A transaction cost analysis“ (2016)** публикувана в Planning Theory. Авторът предлага специфични дефиниции за пазар, индивидуално (частно) и колективно планиране, които да установят еднозначни връзки между тези механизми и структурата на собствеността. Изведени са дефиниции за: Частно планиране; Пазар; Колективно планиране и др.

„Права и собственост и методите на номократично планиране“/“Property rights and methods of nomocratic planning (2016) е статия, публикувана в Planning Theory. В нея се разглеждат методите за планиране на сложни системи.

Отличното владение на английски език и много доброто владение на руски език, съчетани с високата му работоспособност и активност на доц. д-р Александър Слаев му позволяват да публикува **преобладаващата част от научното си творчество в чужбина в авторитетни издания – реферирани и с Импакт фактор, да създаде и поддържа активни контакти с водещи учени в областта на устройственото планиране от много страни по света.** Това го прави известен и разпознаваем български учен в международното научно пространство и е довело до висока цитируемост на научните му публикации.

Един независим и обективен поглед в световно признати научни мрежи - като **Scopus, ResearchGate, Google Scholar** – показва че той има висока

цитируемост. Достатъчно е да маркирам, че забелязаните и официално фигуриращи цитирания в **Scopus** са **42 бр.**, а в **Google Scholar** са **83 бр.**

Александър Слаев има активно участие при разработване на проекти по различни Европейски програми. Участва в **проект по 7 рамкова програма** като ръководител на Работен пакет 5. С партньори от университети и общини от България, Италия, Сърбия и Словения разработва устройствена политика, правила и практически инструменти за ограничаване на градския спол с приложение в София и Рим (2011 – 2016 г.).

Той е **ръководител на Работен проект 5 в проект ТУPaC** – проект за градска екологична устойчивост и гъвкавост (2011-2016). **Координатор е на проект по програма „ЕРАЗМУС“** – опазване и ревитализация на архитектурното наследство. Тези проекти отнасящи се към времевия период от разработки за участие в конкурса за „Професор“ са продължение на интензивната и изключително успешна работа на кандидата в редица Европейски проекти по програми – **PHARE 2001, Open Society Institute, Open Society Foundation**, където арх. Александър Слаев е ръководител или координатор на проектите.

С разработването на материалите в конкурса авторът е успял да съчетае теоретичните изследвания и практическото им приложение. Начинът на поднасянето им говори за професионалното ниво на кандидата – от тях е видно, че арх. Александър Слаев има изграден почерк в научно-изследователската и проектантско-реализаторската работа. От гледна точка на съвременните проблеми – материалите са актуални, а разработването им е полезно. Те са подплатени с богат доказателствен материал – важно условие за разкриване на градоуст-ройствените постановки – теории, концепции, модели, примери. С необходимото внимание е анализирана, както българската, така и световната теория и практика.

Впечатлението от трудовете е положително – разработените материали са ценни от една страна с направените изводи, а от друга - с количеството и качеството на анализираната архитектурно-градоустройствена практика.

5. ПРОЕКТАНТСКА И РЕАЛИЗАТОРСКА ДЕЙНОСТ

Проектантската практика на арх. Александър Слаев е богата и разнообразна. Тя включва: Регионални планове и схеми – 1 бр.; Общи устройствени планове – 2 бр.; Подробни устройствени планове – 1 бр.

В областта на устройственото планиране се открояват: Регионалният план за развитие на Южен централен район на планиране, Общият устройствен план на гр. Сливен, Общият устройствен план на община Ардино, Подробният устройствен план на технологичен парк гр. Монтана и др.

Разработването на инвестиционни проекти включва списък от десетки жилищни, обществени и производствени сгради и комплекси. Сред тях са 22 еднофамилни жилищни сгради (**от тях 11 проектирани след 2007 г.**), 26 многофамилни жилищни сгради и групи (**от тях 3 след 2007**); десетки обществени и промишлени сгради.

Само беглото изброяване на обема и съдържанието на проектираните и реализирани от автора обекти (градоустройствени разработки, жилищни, обществени и промишлени сгради и комплекси) показва впечатляващо архитектурно-градоустройствено творчество. Анализът на проектното му творчество показва, че то се изгражда на принципите на универсалния архитектурен рационализъм, пречупен през призмата на местните културно-исторически контексти, въздействието на локални пространствени модели, и разбира се, всичко това преосмислено през професионалния избор на автора.

6. НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ И ПРИНОСИ (научни, научно-приложни)

Кандидатът в конкурса арх. Александър Слаев има принос към развитието на теорията на планиране и урбанистично развитие в следните научни и научно-приложни области: 1. Теория на правата на собственост за координиране на човешките/обществените дейности посредством децентрализирани (пазарни) и централизирани (планови) методи; 2. Теория на взаимодействието между частното и колективното управление/планиране и пазара; 3. Теория на формите на градски растеж; 4. Управление на градското развитие.

Приносите му с научен и научно-приложен характер се отнасят:

- Обосноваване на правата на собственост като основен функционален елемент на координиране на човешките/обществените дейности.
- Разграничаване на същностните и функционалните характеристики на частното и колективното управление/планиране.

- Определяне на ключови специфики на моноцентричното, полицентричното и спролообразното (разлято) развитие на градовете. Определяне на съществени специфики на моноцентричния, полицентричния и спролооб-разен градски растеж в Източна и Югоизточна Европа.
- Разработване на парични лостове (пазарни методи) за управление на градското развитие.
- Изясняване на ролята на екосистемните услуги в пространственото и градското развитие. Разработване на парични лостове (пазарни методи) за планиране и управление на градското развитие, базирани на стойността на екосистемните услуги.

ОБОБЩЕНО : Характерът на научните приноси на кандидата могат да се отнесат към:

- обогатяване на съществуващите знания;
- прилагане на нови похвати и форми на изява на архитектурата и архитектурно-градоустройственото творчество.

7. ОЦЕНКА НА ЛИЧНИЯ ПРИНОС НА КАНДИДАТА

Преобладаващата част от представените в конкурса **научни публикации** са разработени **самостоятелно от кандидата**, или **той е първи автор**. Във всички случаи обаче коректно е показано мястото му в колективните материали.

Архитектурните проекти са безспорно колективна работа, но за отбелязване е, че арх. Александър Слаев е ръководител на колективи в много от представените проекти.

Всеки, който работи в областта на архитектурно-градоустройственото творчество знае какви усилия са необходими за реализиране на авторовия замисъл – а това той го е доказал с успех в многобройните си реализирани обекти.

8. ПРЕПОРЪКИ

1. Към доц. д-р арх. Александър Слаев **нямат специални препоръки**, а по-скоро пожелание да продължи да публикува **научни студии и статии** у нас и – особено в чужбина в реферирани списания и в списания с Импакт фактор,

което ще даде възможност за още по-голямо цитиране на неговите изследвания, изводи и предложения и ще го утвърди като учен със сериозни позиции в областите на научното творчество, в която работи.

2. Предлагам доц. д-р арх. Александър Слаев да помисли сериозно върху идеята да разработи и **защити дисертационен труд** за получаване на **научната степен „Доктор на науките“** – степен, за която той има от една страна потенциал, а от друга - интереси в научни области с актуални за съвременното развитие проблеми, в които може да постигне научни и научно-приложни приноси в теоретичен и методологичен аспект.

9. ЛИЧНИ ВПЕЧАТЛЕНИЯ

Познавам арх. Александър Слаев, макар и задочно, от 2007 г., когато в Специализирания научен съвет (СНС) по „Архитектура“ при ВАК постъпиха материалите му в конкурса за „Доцент“ за нуждите на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ по действалия тогава ЗНСНЗ. Като член на СНС защитих кандидатурата му и участвах в избора, който завърши положително на всички нива. Оттогава следя с интерес неговото развитие в областта на учебно-преподавателската работа, научните изследвания, проектантското му творчество в областта на архитектурата и градоустройството.

От 2014 г., когато преминах на работа към Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, работим в един факултет и катедра. Имах възможност да разработя и публикувам в съавторство с него няколко книги, студии и статии.

Оценявам научната му работа много високо.

Александър Слаев посвещава много години от живота си на архитектурното образование и архитектурно-градоустройствената теория и практика. Благодарение на професионалната си подготовка той е един от българските архитекти, работещи с успех в една от трудните области на едромасштабното архитектурно творчество – „Градоустройството“, както и в областта на „Жилищните сгради и комплекси“ – области, в които са неговите научни и научно-приложни приноси.

Обобщавайки, смятам, че доц. д-р арх. Александър Слаев е:

- **университетски преподавател с продължителен педагогически стаж и лична ангажираност към проблемите на висшето образование у нас;**

- учен с принос в областта на градоустройството - дейност, намерила отражение в редица стойностни публикации (книги, студии и статии, научно-изследователски проекти) у нас и в чужбина – публикувани в авторитетни издания и многократно цитирани от утвърдени учени;
- творец с голямо по обем и качество архитектурно творчество, концентрирано върху проблеми, които са проучени сериозно и са намерили въплъщение в редица градоустройствени и архитектурни проекти и реализации.

Доц. д-р арх. Александър Слаев покрива и надхвърля наукометричните показатели и изискванията у нас за получаване на академичната длъжност „Професор“, особено по отношение на публикации на чужди езици, отпечатани в чуждестранни издания, цитирани в световни мрежи и литературни източници. В този смисъл тази хабилитация е според мен **даже закъсняла.**

10. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В конкурса са спазени изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) по отношение, както на обявяването му, така на представените материали. Правилно систематизирани и коректно представени те илюстрират научното и проектантското творчество на кандидата в областта на архитектурата и градоустройството.

Учебно-преподавателската и научно-изследователската дейност на доц. Александър Слаев съответства на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника към него и изискванията на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ в тази област.

Предвид всичко гореизложено оценявам положително учебно-преподавателската, научно-изследователската, проектантско-реализаторската и експертната работа на доц. д-р арх. Александър Слаев.

Давам своя положителен вот „ЗА“ и предлагам доц. д-р арх. АЛЕКСАН-ДЪР СЛАЕВ да бъде избран и да заеме академичната длъжност „ПРОФЕСОР“ по Професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, Научна специалност „Териториално и ландшафтно устройство и градоустройство“ в Архитектурния факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Рецензент:

.....
(Член-кореспондент на БАН, проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ,
Чуждестранен член на Руската академия на архитектурата и строителните науки)

София, 10.03.2017 г.